

ORGANIZACIJA VELIKIH SPORTSKIH PRIREDBI U UMJETNIČKOM KLIZANJU

Juratek Cipek, Melita

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:349908>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(specijalistica trenerske struke, smjer klizanje)

Melita Juratek Cipek

**ORGANIZACIJA VELIKIH SPORTSKIH
PRIREDBI U UMJETNIČKOM KLIZANJU**

Završni rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Mario Kasović

Zagreb, veljača 2021.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam završni rad *Organizacija velikih sportskih priredbi u umjetničkom klizanju* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora izv. prof. dr. sc. Maria Kasovića.

Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Ovim potpisima se potvrđuje da je ovo završena verzija završnog rada koja je obranjena pred Povjerenstvom, s unesenim korekcijama koje je Povjerenstvo zahtijevalo na obrani te da je ova tiskana verzija istovjetna elektroničkoj verziji predanoj u Knjižnici.

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Mario Kasović

Student:

Melita Juratek Cipek

ORGANIZACIJA VELIKIH SPORTSKIH PRIREDBI U UMJETNIČKOM KLIZANJU

Sažetak

Ova studija slučaja bavi se izazovima sportskih menadžera o tome kako organizirati veliki sportski događaj, uzimajući u obzir mnoge obavezne zadatke stavljene pred organizacijski odbor dok se bave ograničenim budžetom i ograničenim ljudskim resursima. Također pruža priliku pokazati koji su osnovni koraci koje treba uzeti u obzir prilikom pripreme velikog sportskog događaja i koji su najčešći izazovi s kojima se menadžeri događaja suočavaju. Sport je star koliko i samo čovječanstvo. Održavao je društva zdravim i u formi, dok je gradio jake zajednice i jačao moral. Iako su ljudi klizali stoljećima, umjetničko klizanje u svom današnjem obliku nastalo je sredinom 19. stoljeća. Planiranje i organizacija sportskog događaja nije zadatak jedne osobe i zahtijeva predanog vođu tima koji preuzima punu odgovornost za donošenje važnih odluka.

Ključne riječi: manifestacija, Hrvatski klizački savez, ISU, sportski menadžer, planiranje događaja, sponzori

ORGANIZATION OF GREAT SPORTS EVENTS IN ART SKATING

Summary

This case study addresses the challenges of sport managers on how to organize a major sport event while considering many mandatory tasks put in front of the organizing committee while dealing with limited budget and limited human resources. It also provides an opportunity to show what are the basic steps that need to be taken into consideration while preparing a major sport event and what are the most common challenges that event managers face. Sport is as old as humanity itself. It has kept societies fit and healthy while building strong communities and boosting morale. Although people have been ice skating for centuries, figure skating in its current form originated in the mid-19th century. Planning and organizing a sporting event is not a one-person task and it requires a dedicated team-leader who takes full responsibility for making important decisions.

Key words: event, Croatian Skating Federation, ISU, sports manager, event planning, sponsors

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. CILJ RADA	3
3. MANIFESTACIJSKI TURIZAM	4
2.1. Umjetničke manifestacije.....	4
2.2. Sportske manifestacije.....	4
2.3. Znanstveno-stručne manifestacije (kongresni turizam).....	5
2.4. Priredbe kao manifestacije.....	5
4. SUFINANCIRANJE TROŠKOVA VELIKIH SPORTSKIH MANIFESTACIJA	6
4.1. Sufinanciranje iz Proračuna RH	6
4.2. Nacionalni program športa 2019. - 2026.	6
4.3. Nacionalno vijeće za sport	7
4.4. Sufinanciranje iz EU Fondova.....	7
4.5. Sufinanciranje iz Proračuna Grada Zagreba.....	7
4.6. Sponzorstvo	9
4.7. Donacije.....	10
5. UMJETNIČKO KLIZANJE	11
4.1. Počeci klizanja u Zagrebu	12
6. MANIFESTACIJE MEĐUNARODNE KLIZAČKE FEREDACIJE	14
7. HRVATSKI KLIZAČKI SAVEZ	16
6.1. Manifestacije Hrvatskog klizačkog saveza.....	16
6.2. Zlatna pirueta Zagreba.....	17
8. OTKAZIVANJE KLIZAČKIH NATJECANJA	19
9. LOGISTIKA VELIKIH MANIFESTACIJA – OPĆENITO	20
9.1. Logistički plan manifestacije.....	20
9.2. Tehnike upravljanja logistikom	20
9.3. Ključna područja logistike manifestacija	20
10. PRVENSTVO U UMJETNIČKOM KLIZANJU - ORGANIZACIJSKI PREGLED	23
10.1. Sudionici prvenstva u umjetničkom klizanju.....	23
10.2. Uvjeti održavanja prvenstva u umjetničkom klizanju	23
10.3. Sportski objekti i oprema	23
10.4. Smještaj i prehrana sudionika.....	24
10.5. Okvirni program natjecanja u umjetničkom klizanju	24

10.6. Tehničke potrebe za organizaciju natjecanja.....	25
10.8. Plan prihoda i rashoda (Tablica 2.).....	26
11. ZAKLJUČAK.....	27
12. POPIS LITERATURE.....	29

1. UVOD

Postoji puno definicija i primjena riječi organizacija, no jedno je zajedničko svima, organizacija obuhvaća planiranje te izvršenje određenoga projekta. Prisutna je posvuda, pa tako i u sportu te mnogim sportskim zbivanjima. Ozbiljne sportske smotre, (u nastavku se spominju i kao manifestacije), imaju iznimnu nužnost unapređivanja države jer privlače velike mase ljudi te su izrazito globalno popraćene. Osmišljavanje, pripremanje i provedba složeni su procesi koje sportska događanja neophodno podrazumijevaju. Gradovi domaćini moraju zadovoljiti određene uvjete jer u suprotnom vrijeme pripreme ponekad traje i nekoliko godina.

Danas je u sportska mega - događanja uključen popriličan udio eksperata i menadžera, kojima je cilj ostvariti što uspješniju realizaciju organizacije. Hrvatski klizački savez se tako do sada iskazao u organizaciji brojnih međunarodnih natjecanja, kao na primjer: ISU¹ Svjetskog prvenstva u sinkroniziranom klizanju, ISU Svjetskog juniorskog prvenstva u umjetničkom klizanju, četiri ISU Europskih prvenstava, te deset ISU Juniorskih Grand Prix-a. Među njima je nužno istaknuti i organizaciju jednog od najuglednijih međunarodnih natjecanja u umjetničkom klizanju Zlatnu piruetu grada Zagreba. Odlične ocjene prijašnjih organizacija zaslužne su za dodjeljivanje ovako velikog broja natjecanja upravo ovom Savezu. Osnovni je cilj još više popularizirati umjetničko klizanje i tako privući mlade da se bave ovim lijepim i zahtjevnim sportom, također i pozitivno utjecati na lokalnu zajednicu te njen turistički razvoj.

Da bi svrha manifestacije bila ispunjena, ona mora ostvariti pojedine implikacije iz kojih se između ostalog uočava njena dodatna učinkovitost odvijanja. Tema na kojoj je ovaj rad osnovan nadovezuje se na specifičan aspekt manifestacija čiji je smisao organiziranja zasigurno najdosljedniji od svih, obzirom da se ovakav tip manifestacija organizirao još od početaka civilizacije ljudi². Naravno, radi se o sportu i sportskim manifestacijama.

Važno je napomenuti kako je sport oduvijek bio element ljudskog postojanja uz koji su se ljudi najlakše emotivno vezali, pa manifestacije ovakvog tipa imaju i najveći značaj da dostignu više razine razvoja. Projekt o organizaciji velikih sportskih priredbi izrađuje se

---

¹ Međunarodna klizačka federacija, engl. International Skating Union (ISU), Sportska je udruga, međunarodno tijelo koje upravlja natjecateljskim disciplinama klizanja, uključujući figurano klizanje, sinkronizirano klizanje, klizanje u brzini i klizanje na kratkim stazama. Predsjednik: Jan Dijkema, osnovana: 23. srpnja 1892., Scheveningen, Nizozemska. Sjedište klizačke federacije je Avenue Juste-Olivier 17; Luzana; Švicarska, Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Skating_Union, pristupljeno: 5. prosinca 2020.

² Pravi izvori o nastanku starovjekovnih Olimpijskih igara su izgubljeni u vjehovima stoljeća, ali kruže mnoge legende i predaje o njihovom nastanku. Prvi vjerodostojan zapis o održavanju Igaru u Olimpiji datira iz 776. godine prije Krista, premda nije sigurno da su to bile i prve Igre u staroj Grčkoj. Neki povjesničari su skloni zaključiti da su se slična natjecanja sporadično održavala čak i od XIII. st. prije Krista, Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Olimpijske_igre#Starovjekovne_Olimpijske_igre, pristupljeno: 5. prosinca 2020.

sukladno Zakonu o sportu, Pravilniku o uvjetima i postupku za davanje mišljenja o organizaciji svjetskih i europskih prvenstava u Republici Hrvatskoj, a temelji se na iskustvima stečenim u organizaciji velikih međunarodnih priredbi koje su povjerene Hrvatskom klizačkom savezu od strane Međunarodne klizačke federacije te doprinosi još većem interesu i razvoju klizačkih sportova na ovim prostorima.

I da bi se sama sportska manifestacija mogla održati potrebno je ispunjenje brojnih preduvjeta kao što su: prepoznavanje važnosti bavljenja sportom od strane zajednice, bilo na lokalnoj ili državnoj razini, zadovoljavanje odgovarajuće pravne regulative, osiguravanje financijskih sredstava kroz proračune, sponzorstva ili donacije. Potrebno je zatim aplicirati na javne pozive od strane sportskih saveza ili klubova kako bi se participiralo u osiguranim novčanim sredstvima, zadovoljavanje svih traženih uvjeta za dodjelom sredstava, a da se ne spominju i ostali tehnički preduvjeti kao postojanje objekata i infrastrukture koji bi mogli podržati održavanje spektakularnih klizačkih manifestacija.

Svaki gore naveden segment, jednako je važan, jednako mora biti ispunjen i svaki će na određen način biti spomenut u ovom završnom radu.

2. CILJ RADA

Cilj ovog rada je opisati oblike i vrste priredbi u umjetničkom klizanju u Hrvatskoj te prikazati njihove modele financiranja i tehničke provedbe odnosno dati smjernice koje će pomoći budućim organizatorima u što uspješnijoj organizaciji natjecanja.

3. MANIFESTACIJSKI TURIZAM

Manifestacijski turizam najzanimljiviji je profilaktički oblik turizma te iz godine u godinu raste broj zainteresiranih koji sudjeluju u raznovrsnim priredbama. Turistima je omogućen bogat izbor kulturnih i sportskih zbivanja, zabava i obilasci zanimljivih urbanih cjelina. Priredbe sve više pridonose ekonomskom, kulturnom i društvenom bogatstvu. No, postoje i drugi brojni učinci na prostor u kojem se manifestacije odvijaju. Manifestacijski turizam utječe na razvitak turizma i transformaciju prostora.

Brz rast važnosti priredbi proteklih godina dovodi do stvaranja industrije priredba koja sadrži činioce koji se bave priredbama, dobavljačima i profesionalnim društvima. Organizacije koje čine industriju manifestacija su sljedeće: za evente, odnosno manifestacije; kompanije za event menadžment; dobavljači za tu industriju; prostori; razna udruženja te provedbena tijela. Prijeko je potrebna koordinacija kada razgovaramo o organizaciji manifestacije, jer čak i najsitnija promjena ili neispunjenje određenih zadataka vrlo često dovodi do kolapsa u samoj organizaciji određenih priredbi.

3.1. Umjetničke manifestacije

Umjetničke manifestacije usko su vezane za druga područja kulture, te se gledano s tog aspekta mogu provoditi samostalno ili u paru s drugim mogućnostima turističke lepeze. Dije se na: kazališne manifestacije, fotografske i likovne izložbe, te razne festivale od kojih su najpoznatiji filmski, književni, video i glazbeni. One u većini slučajeva utječu na percepciju o mjestu održavanja manifestacije.

Prirodni krajolici turističkih lokacija, lako se mogu transformirati u jedinstvenu binu, uz razmjerno pristojna materijalna izdvajanja. Njihova važnost je nedvojbeno, pogotovo za umjetničke izložbe i manifestacije.

3.2. Sportske manifestacije

Sportski događaji najdugovječniji su i najzastupljeniji u ljudskoj povijesti te sežu sve do antičke Grčke, odnosno do Olimpijskih igara. Njihova djelotvornost za pridobivanjem posjetioca, medija kao i brojnih ekonomskih utjecaja koje realiziraju, stavlja ove manifestacije ispod reflektora za prikupljanje novaca. Sportske priredbe nude zaradu svim sudionicima manifestacije, od domaćina pa sve do igrača i trenera, dok gledateljima pruža radost i veselje.

3.3. Znanstveno-stručne manifestacije (kongresni turizam)

Znanstveno – stručne manifestacije edukacijskog su karaktera. Čine interakciju znanstvenih i stručnih spoznaja iz pojedinih sektora, a planiraju se i provode u vidu zasjedanja, kongresa i skupova. Značajne su za poduzetnički i vrhunski turizam. Suvremeni znanstveno – tehnološki razvitak utjecao je na potrebu kolaboracije, dijeljenja spoznaja i postignuća u pojedinom segmentu. Znanstveno - stručne priredbe pridonose boljem iskorištavanju mjesnih potencijala, zbog njihovog organiziranja. Kongresni turizam kompatibilan je s raznim aspektima turizma, kao što su profesionalni, poslovni i manifestacijski. Ovi mitinzi mogu se provoditi samostalno ili kao kombinacija sličnih manifestacija.

3.4. Priredbe kao manifestacije

Priredbe su događanja koje imaju za cilj predstaviti ljudska postignuća u znanstvenim, tehničkim i gospodarskim granama. Zbog turističkih ponuda organiziraju se razne priredbe. Razlikujemo četiri grupacije priredbi. Sajmovi i vašari, izložbe, odnosno smotre, te privredno – stručne i privredno – folklorne manifestacije. Uloga im je popunjavati turističku lepezu ponuda.

4. SUFINANCIRANJE TROŠKOVA VELIKIH SPORTSKIH MANIFESTACIJA

Sport pridonosi zdravom životu građana, odgoju mladih, te gospodarskom razvoju društva, činitelj je humanih odnosa među ljudima. Bavljenje sportom, promidžba kroz sportske priredbe i postizanje vrhunskih sportskih rezultata osnovni su motivi ulaganja u sport. Sportska djelatnost od osobitog je interesa za našu domovinu, a time i za Grad Zagreb. Kako bi se velike sportske priredbe mogle uspješno i kvalitetno održati potrebno je, uz sponzore, pronaći i adekvatan model financiranja.

4.1. Sufinanciranje iz Proračuna RH

Kako je naznačeno na Središnjem državnom portalu, „Zakon o sportu“³ sportske djelatnosti određuje kao specijalni značaj naše domovine, te je kao takvo podupiranje sporta od međunarodne korisnosti. Financiranjem sporta kreiraju se preduvjeti za razvitak sporta od predškolske dobi, pa sve do vrhunskog sporta. U Republici Hrvatskoj financiranje sporta definirano je člankom 74. Zakona o sportu.

Temeljem članka 75. stavka 1. točke 7. Zakona o sportu, državnog Proračuna Republike Hrvatske za 2021. i projekcije za iduću godinu i 2023.⁴ izdaje se javni poziv od strane Ministarstva turizma i sporta za podupiranje udruge značajnih sportskih priredbi. Promicanje hrvatskog sporta na svjetskoj sceni kao i komercijalizacija sporta u domove građana glavni je prioritet Javnog poziva.

Ministarstvo turizma i sporta sufinancirat će sve izdatke vezane za organizaciju bitnih sportskih priredbi, koje se provode u našoj domovini u vremenskom periodu siječanj – prosinac ove godine. Ministarstvo turizma i sporta također je raspisalo razne natječaje za subvencioniranje i opremanje raznih sportskih objekata ove godine, kao i natječaj za novčanu potporu određenih programa za promicanje mjesnog sporta, također ove godine.

4.2. Nacionalni program športa 2019. - 2026.

Od 12. srpnja 2019., Hrvatski sabor usvojio je Nacionalni program športa 2019. - 2026.⁵ Radi se o prvom strateškom dokumentu u povijesti našeg sporta. Ovaj dokument daje uvid u sve mogućnosti, zadaće i odgovornosti svih članova u sportskom sustavu, kao i članova van

---

³ NN 71/06, 150/08 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16, 98/19, 47/20 i 77/20

⁴ NN 135/20

⁵ <https://mint.gov.hr/istaknute-teme-sport/nacionalni-program-sporta-2019-2026-21681/nacionalni-program-sporta-2019-2026/21701>, pristupljeno: 8. prosinca 2020.

njega. Propisuje razne ciljeve, koje su opće i posebne, kao i mjere i aktivnosti koje bi u 7 godina trebale omogućiti reduciranje mana u klizačkom sportu, te racionalno korištenje datih solucija. U ovom dokumentu stoji podnaslov: "Prema zdravoj i aktivnoj naciji ponosnoj na športske uspjehe", čiji su ciljevi: osiguranje preduvjeta za razvoj sporta, unaprjeđenje zdravstvene komponente tjelesnog vježbanja, kao i zdravstvena zaštita sportaša, razviti pravilan pristup kontroliranja sportske infrastrukture i dr.

4.3. Nacionalno vijeće za sport

Nacionalno vijeće za sport najviše je stručno tijelo koje se brine za razvoj i kvalitetu sporta u Republici Hrvatskoj. Sastoji se od predsjednika i dvanaest članova, koje imenuje i razrješava Hrvatski sabor. Glavnu riječ ne vodi samo Hrvatski sabor, već i druge ustanove biraju članove. Pa tako Vlada Republike Hrvatske predlaže šest članova i predsjednika, Hrvatski olimpijski odbor predlaže tri člana, dok Hrvatski paraolimpijski odbor, Hrvatski sportski savez gluhih i Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu predlažu po jednog člana. Predsjednik se bira svake četiri godine, dok se članovi Nacionalnog vijeća biraju svake druge godine.

Među zadacima Nacionalnog vijeća mogu se izdvojiti: raspravljanje o pitanjima od značaja za sport te predlaganje i poticanje donošenja mjera za unapređenje sporta, davanje mišljenja Vladi Republike Hrvatske o nacrtu prijedloga Nacionalnog programa sporta, kao i mišljenja o prioritetnim projektima, elaboratima i studijama koje će se financirati u sustavu javnih potreba u sportu itd.

4.4. Sufinanciranje iz EU Fondova

"Financiranje sporta u Republici Hrvatskoj s usporednim prikazom financiranja u Europskoj uniji"⁶, istraživački je projekt u kojem su ispitivana izdvajanja države za javne potrebe na sportskoj razini prema bruto domaćem proizvodu. U Republici Hrvatskoj radi se o niskim udjelima ako je uspoređujemo s ostalim državama Europske unije. Švicarska drži prvo mjesto s udjelom od 3,47%.

4.5. Sufinanciranje iz Proračuna Grada Zagreba

Na kraju svake godine „Upravni odbor Sportskog saveza Grada Zagreba“⁷ izdaje javni poziv radi subvencioniranja određenih programa u sportu Grada Zagreba. Gradonačelnik Grada

---

⁶ http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Financiranje_sporta_u_RH.pdf, pristupljeno 10. prosinca 2020.

⁷ <http://www.zgsport.hr/>, pristupljeno 10. prosinca 2020.

Zagreba, preko Gradskog ureda za sport i mlade, šalje te programe Gradskoj skupštini na vječanje. U Nacionalnom programu Športa 2019. – 2026. navedeno je kako Grad Zagreb ima fenomen smanjena poticaja, usprkos osjetno većem odvajanju za sport i rekreaciju. Iako je ukupno izdvajanje iz 2017. godine ostalo na jednakoj razini kao i izdvajanja za sport u 2012. godini, jasno se može primjetiti trend smanjenja sredstava za sport i rekreaciju. Za djelatnost sporta Gradskog ureda za sport i mlade Grada Zagreba Proračunom Grada Zagreba, tj. njegovom zadnjom izmjenom od 31. prosinca 2020. ukupno je bilo osigurano 466.268.000,00 kuna. Od tog ukupnog iznosa važno je izdvojiti određene stavke:

Djelatnosti	Ukupna osigurana sredstva
Djelovanje za mlade	2.740.000,00 kn
Službeni zahtjevi	135.140.000,00 kn
Potpora vrhunskom sportu	20.000.000,00 kn
Velike sportske priredbe	18.350.000,00 kn
Održavanje sportskih objekata	21.730.000,00 kn
Programsko korištenje sportskih objekata preko ustanove za upravljanje sportskim objektima	103.095.000,00 kn
Programsko korištenje sportskih objekata preko nadležnog gradskog ureda	10.500.000,00 kn

Tablica 1. Proračun grada Zagreba za 2020., iz razdjela Gradskog ureda za sport i mlade. Dostupno na <https://www.zagreb.hr/proracun/113894>, pristupljeno 10. prosinca 2020.

4.6. Sponzorstvo

Sponzorstvo je postalo jedan od ključnih elemenata integrirane marketinške komunikacije mnogih privatnih i javnih organizacija. Smatra se da je filantropija aspekt sponzorstva, međutim je li to uistinu tako? Može se reći kako je sponzorstvo strateška marketinška investicija, a ne oblik filantropije tj. donacije jer su sponzori investitori koji žele vidjeti direktna utjecaj na vrijednost njihova branda⁸.

Simbioza raznih sponzorstava ima veliku ulogu za napredak mnogobrojnih priredbi, ali se isto tako mora znati da sponzor traži povrat na investiciju. Stoga, kreiranje uspješne manifestacije ili dobivanje sponzorstava znači uspostavljanje recipročne veze između organizacije koja daje sponzorstvo te manifestacije, a prijelazu s tradicionalnih medija k sponzorstvima doprinijeli su:

- rast troškova medijskog prostora te percipirana smanjena efektivnost oglašavanja,
- rast cjelokupnog postotka marketinških aspekata,
- širenje produkcijskih televizijskih programa
- globalizacija i komercijalizacija sporta,
- povećanje broja brendova, proizvoda i usluga, proizvođača/pružatelja poduzeća poboljšavaju odnose s distributerima putem zabave i ugostiteljstva temeljenog na manifestacijama,
- relativna nesposobnost mass - medija u dostizanju željenog tržišnog segmenta.

Prije upuštanja u traženje sponzora, event menadžer⁹ mora biti u stanju odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Posjeduje li manifestacija dovoljno prava tj. koristi koje može ponuditi sponzorima?
- Je li je vjerojatno da će dionici priredbe odobriti komercijalna reklamiranja?
- Je li profitno tržište priredbe ujedno i profitno tržište sponzora?
- Postoje li kompanije koje nisu prikladne za sponzorstvo?
- Ima li manifestacija resurse potrebne za upravljanje sponzorstvima?

---

⁸ Robna marka ili anglicizam brend je prepoznatljiva oznaka ili ime nekog proizvoda, koje često podrazumijeva i kvalitetu. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Brand>, pristupljeno 13. prosinca 2020.

⁹ Event menadžer, stručnjak za organizaciju događaja i slično. Radi se o relativno novoj specijalizaciji, koja zahtijeva poseban sklop znanja, vještina i kompetencija iz nekoliko različitih znanstvenih disciplina. No, znanja iz event menadžmenta nisu nužno potrebna samo usko specijaliziranim stručnjacima, već su vrijedan alat za poslovno snalaženje u visokokompetitivnom društvu u kojem živimo, neovisno je li riječ o direktorima turističkih zajednica, voditeljima turističkih agencija, organizatorima kulturnih djelatnosti, ravnateljima kulturnih institucija, škola i slično. Dostupno na: <https://www.experta.hr/jednogodisnja-usavrsavanja/event-menadzer/>, pristupljeno 13. prosinca 2020.

Preporučuje se svim organizatorima manifestacija koji računaju na sponzorstva da izrade politiku sponzorstva. Ona bi trebala uključivati: povijest sponzorstva manifestacije i njen pristup pokroviteljstvu, ciljeve, postupke i regulative priredbe uz nalaženje pokroviteljstva, pravila za ulazak u sponzorstva te vrste poduzeća koje su pogodne za pokroviteljstvo, uniformiran pristup traženju sponzorstava, razine odgovornosti i uračunljivosti, vremenski period nakon kojeg će se politika revidirati i evaluirati.

Nekoliko je efektivnih načina manipuliranja sponzora:

- jedna kontakt osoba od strane organizatora priredbe,
- razumjeti sponzora,
- motiviranje osoblja manifestacije glede sponzoriranja,
- upotreba slavni osoba vezanih uz priredbu,
- priznavanje važnosti pokrovitelja svakom prilikom,
- lansiranje sponzorstva,
- nadgledanje medija,
- glavni sponzor,
- sponzorstvo kroz naziv manifestacije,
- profesionalizam,
- ne obećavati što se ne može ispuniti te ispuniti više nego se obećalo.

Postoji puno izvora prihoda, ali ipak prodaja televizijskih prava i primici pokroviteljstva su među najjačim načinima prikupljanja prihoda. Naravno valja i napomenuti dobitke od prodaje karate, različite sportske opreme, suvenira i mnogih drugih izvora.

4.7. Donacije

Donacije predstavljaju novac, opremu, umjetnine ili druge vrijednosti. Daruju se bez obveza i to individualcu, zakladama, institucijama ili pak grupama. Kada pričamo o donatorima u prvu ruku nas to odmah asocira na pojedine korporacije, zaklade ili pojedince. Većina donacija su socijalno orijentirane, pa smo tako i prošle godine mogli svjedočiti velikom broju donacija usmjerenih prema našim gradovima Petrinji i Sisku. Donacija i sponzorstvo su dva različita pojma. Naime, pojam donacije nije reguliran pozitivnim pravnim propisima kao takav.

5. UMJETNIČKO KLIZANJE

Definicija umjetničkog klizanja u Hrvatskoj enciklopediji glasi kao „Sportska grana u kojoj klizači na ledu izvode određene akrobacije, skokove ili pak likove“. Dimenzije klizališta su duljine 56 – 60 metara i širine 26 – 30 metara. Umjetničko klizanje čine tri discipline, pojedinci (muški i žene), sportski parovi i plesni parovi, u kojima suci ocjenjuju razne segmente. Neki od segmenta ocjenjivanja u umjetničkom klizanju su točnost i ljepota izvedbe određenog elementa ili skupine elemenata. Elementi ocjenjivanja propisani su Međunarodnim sustavom ocjenjivanja koji je uveden 2004. godine.

Tri su vrste natjecanja u umjetničkom klizanju i to: natjecanje pojedinaca, parova i plesa na ledu.

Pojedinačna natjecanja formirana su u dva dijela. Prvi dio je natjecanje obveznih elemenata, odnosno kratki program koji traje 2 minute i 50 sekundi. U tom vremenskom periodu natjecatelj ili natjecateljica mora izvesti osam propisanih elemenata bez mogućnosti ponavljanja. Drugi dio je natjecanje u slobodnom sastavu koji traje do 4 minute. U ovom dijelu natjecatelji sami biraju skladbu te izvode djelomično propisane elemente klizanja prema svojim mogućnostima i sposobnostima. Žiri ih ocjenjuje dvjema ocjenama, prva je ocjena za tehničke elemente, a druga je ocjena za komponente.

Kada pričamo o povijesti klizanja automatski pričamo i o povijesti razvoja prvih klizaljki i obrnuto. Prve prapovijesne klizaljke bile su izrađene od životinjskih kostiju¹⁰. Kasnije se izrađuju od drveta, a nakon toga od drveta s metalnom žicom. Postepeno s metalnom pločom - nožem, preko "holenderica" ("nizozemska ili holandska klizaljka")¹¹, pa sve do načina Halifax i do današnjeg načina Jackson - Haines. U svojim počecima umjetničko klizanje bilo je više sportskog duha, pa se s vremenom uobličilo u umjetničko klizanje kakvo danas znamo – inspirirano umjetnošću na ledu.

Počeci umjetničkog klizanja nalaze se negdje u 14 - tom stoljeću, kada se klizaljke počinju izrađivati od željeza. Po nekim izvorima prve željezne klizaljke imali su Finci, pa ih se dugo vremena i zvalo "klišući Finci". Prvi klizački klub formiran je u Edinburghu 1742. godine

---

¹⁰ Prve klizaljke, stare oko 4000 godina nađene su u iskopinama drevnih naselja na području srednje Europe i skandinavskih zemalja. Te su klizaljke rađene od dužih kostiju konja ili irvasa i remenjem pričvršćene za nogu. Njihova donja ravna površina bila je, radi lakšeg klizanja, premazivana mašču. Kretalo se ili na jednoj klizaljki uz odgurivanje drugom nogom ili pak, kao danas, na dvije klizaljke uz pomoć štapa ili koplja koje je ujedno služilo u lovu. Jedne od takvih klizaljki čuvaju se u Državnoj biblioteci u Bernu.

¹¹ Nizozemske klizaljke, koje su sa donje strane imale ugrađen željezni nož. Za odgurivanje više nije bio potreban štap jer se kretanje vršilo pomoću oštih metalnih rubova.

imena Edinburgh Skating Club. Klizači tog kluba većinom su bili policajci jer je klizanje tada bilo jedno od obaveznih predmeta vojnih škola.

1850. u Philadelphiji značajno je promijenjen izgled klizaljke. Nož je znatno skraćen, sprijeda je šiljak umjesto puža, a klizaljke se pričvršćuju hvataljkama i vijcima, tako da se sada klizaljka ne miče i ne pada. To je prekretnica za umjetničko klizanje jer sada postoji razlika između klizaljki za brzo klizanje i onih za umjetničko.

1872. organizirano je prvo natjecanje u klizanju koje se održalo u Beču, dok je prvo Svjetsko prvenstvo održano 1869. u Petrogradu. 1892. godine došlo je i do osnivanja Međunarodne klizačke federacije u Nizozemskoj, koja od tada organizira i upravlja klizačkim natjecanjima (umjetničkog, brzog i sinkroniziranog klizanja).

5.1. Počeci klizanja u Zagrebu

U sportskom članku iz siječnja 2013. Milka Babović¹² izlaže o temi: "Kada je klizanje došlo u Zagreb?". Postoji više izvora koji tvrde da je klizanje u Zagreb došlo 1874. godine, dok drugi izvori kažu da je ipak 1877. godine. U članku, Milka Babović nastavlja s povijesnim činjenicama kako je 15. studenog 1874. u gradu Zagrebu formiran "Skлизаčki klub". To je početak sportskog "booma" u gradu Zagrebu, jer su sportovi kao klizanje, gimnastika, streljaštvo, tenis i biciklizam postali zlatni standard građana, a samim time i potreba za bavljenjem tjelesnim kulturom. Na lokaciji poznatoj kao Mažuranićev trg, dana 24. prosinca 1874. godine prigodno je otvoreno prvo zagrebačko klizalište dimanzija 110m x 70m. Zbog tadašnjeg spleta okolnosti i nedostatka vodovoda u gradu Zagrebu, vatrogasci su crpkama prelijevali vodu iz potoka Tuškanac. Godine 1877. 17. prosinca osnovana je glavna skupština "Prvog hrvatskog sklizačkog društva" – 1. HSD. To je bio početak jačanja klizanja, ali i znak da će do zacrtanih ciljeva biti težak put.

---

¹² Milka Babović, (Skoplje, 27. listopada 1928. – Zagreb, 26. prosinca 2020.), bila je hrvatska sportska novinarka, televizijska komentatorica i atletičarka, te stručni suradnik Olimpijskih i Eurovizijskih programa. Atletikom se počela baviti 1945. godine na cross natjecanju održanom u Srijemskoj Mitrovici. Baveći se atletikom u karijeri je uz brojne naslove oborila 25 državnih rekorda. Višestruka je državna prvakinja Jugoslavije te dvostruka studentska prvakinja (1953. Dortmund, 1957. Pariz). Najveći trag u sportskom novinarstvu ostavila je radom na Hrvatskoj televiziji. Novinarstvom se počela baviti 1949. godine. Jedna je od osnivačica i dugogodišnjih urednica sportske redakcije tadašnje TV Zagreb. Uzor joj je, u novinarskim počecima, bio Hrvoje Macanović, poznati sportaš i novinar. Priznanja: najbolja sportašica Jugoslavije 1953. i 1955., najbolja sportašica NR Hrvatske 1952., 1953. i 1955. u izboru Sportskih novosti. Priznanje Milan Grlović Hrvatskog novinarskog društva 2003. godine. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Milka_Babovi%C4%87, pristupljeno 15. prosinca 2020.

Iako možda znamo točan datum početka klizanja u Zagrebu, sve ostalo možemo samo nagađati i razmišljati kako su naši stari provodili zime moleći se “klizačkim bogovima” da svaka studen bude hladna kao njeno ime, u želji da se zamrznu sva maksimirska jezera, savski rukavci, svi teniski tereni kao i nogometna igrališta samo da mogu vrijeme provesti na svojoj, tada novoj sportskoj rekreaciji.

6. MANIFESTACIJE MEĐUNARODNE KLIZAČKE FEDERACIJE

Godine 1892. osnovana je Međunarodna klizačka federacija, a među aktivnostima ISU-a poseban značaj pridaje se manifestacijama kao što su:

- Svjetsko prvenstvo ISU-a,
- Svjetski kup ISU-a u brzom klizanju i brzom klizanju na kratkim stazama,
- Velika nagrada (Grand Prix) ISU-a u umjetničkom klizanju,
- Svjetski ekipni trofej ISU-a u umjetničkom klizanju,
- Međunarodna natjecanja ISU-a, revije, priredbe, turneje, performansi /predstave ISU-a.

Europsko prvenstvo prethodilo je svjetskom prvenstvu i to čak 5 godina prije. 1891. godine održano je europsko, a 1896. godine svjetsko prvenstvo. Ipak, Zimske olimpijske igre najcjenjenije su natjecanje u umjetničkom klizanju. Utemeljenjem Međunarodnog olimpijskog odbora¹³, klizanje na ledu bio je jedan od planiranih sportova. Na Olimpijskim igrama 1908. godine u Londonu postoje četiri discipline umjetničkog klizanja. Godina 1924. uzima se kao godina održavanja prvih Zimskih Olimpijskih igara.

Do 1992. godine, obje vrste Olimpijskih igara provođene su simultano, to jest u istoj godini provodile su se i ljetne i zimske olimpijske igre, sve dok ih MOO nije odlučio separirati. Na ZOI-ima stalni sportovi su: alpsko skijanje, skijaško trčanje, umjetničko klizanje, hokej na ledu, nordijska kombinacija, skijaški skokovi i brzo klizanje.

Uz njih se održavaju i Svjetska prvenstva, a danas i sve kvalitetnija Europska prvenstva. Tradicionalno uspješne nacije u umjetničkom klizanju su Rusija i SAD, iako i druge države imaju kvalitetno rašireno umjetničko klizanje.

Za mlađe dobne kategorije vrlo su cijenjena natjecanja European Criterium¹⁴, koja se održavaju po gradovima Europe (Italija, Slovenija, Bugarska, Mađarska itd.) funkcioniraju tako

---

¹³ Međunarodni olimpijski odbor (kratica MOO, ili na engleskom IOC od *International Olympic Committee*, francuski: *Comité International Olympique*, CIO) je međunarodna sportska organizacija sa sjedištem u Švicarskoj, u gradu Lausannei. Osnovana je 23. lipnja 1894. na kongresu u Parizu, pod idejnim vodstvom baruna Pierrea de Coubertina. Njegova je ideja bila oživjeti oblik natjecanja poznat u staroj Grčkoj po modelu sportskog međunarodnog natjecanja najvišeg ranga. Odlučeno je da će domaćin I. Olimpijskih igara biti Atena, 1896. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unardni_olimpijski_odbor, pristupljeno: 16 prosinca 2020.

¹⁴ Europski kriterij niz je međunarodnih i međuklubnih natjecanja u umjetničkom klizanju. Prvi put organiziran u sezoni 1997–98., Otvoren je za klizače koji su članovi europskih klubova. Radi se o natjecanju u umjetničkom klizanju za juniore i mlađe kategorije u skladu s pravilima ISU-a. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Criterium, pristupljeno 18. prosinca 2020.

da klizač na svakom natjecanju sakupi bodove svojim plasmanom i onda zbrojem bodova na posljednjem Europa Criteriumu osvaja finalno, ukupno mjesto.

Na početku svake sezone glavna klizačka federacija ISU šalje kalendar natjecanja, a zatim državni savezi dodaju svoja natjecanja. Prijedlog kalendara natjecanja sezona 2020. - 2021. godine umjetničkog klizanja može se naći na internetskim stranicama: https://www.croskate.hr/site/assets/files/1048/kalendar_natjecanja_2020-21fs.pdf

Suđenje je često najkontroverzniji dio ovog sporta, jer suci imaju težak zadatak ocijeniti osim tehničkog i umjetnički dojam nečijeg nastupa što se rijetko može potpuno objektivno procijeniti. Nakon skandala¹⁵ 2002. godine na Zimskim olimpijskim igrama pravila suđenja su drastično izmijenjena da bi se postigla veća objektivnost.

---

¹⁵ Naknadnom provjerom ocjena odlučeno je da se ocjene koje je dao sudac iz Francuske paru iz Kanade brišu kao potpuno nerazumne, te je naknadno dodijeljena zlatna medalja kanadskom paru Jamie Salé/David Pelletier. Paru iz Rusije, koji je imao najbolji rezultat u prvotnom ocjenjivanju, dozvoljeno da zadrži svoje zlatne medalje, te su tako na kraju bila u toj disciplini dodijeljena dva zlatna kompleta i jedan brončani.

7. HRVATSKI KLIZAČKI SAVEZ

Hrvatski klizački savez osnovan je 28. listopada 1939. i član je Međunarodnog klizačkog saveza od 1992. godine. Kako Hrvatska tako i Zagreb dali su ogroman značaj za razvoj, širenje i promidžbu klizanja kao sporta. Grad Zagreb bio je domaćinin svih prvenstva, te smo u našoj zagrebačkoj dvorani Dom sportova okupili naciju tri puta na juniorskim Grand Prix-ovima.

Za vrijeme obilježavanja 100. obljetnice klizanja u Hrvatskoj, Svjetska klizačka federacija prepušta našoj državi organizaciju i vođenje Europskog prvenstva. Osim što je to za nas bila velika čast i odgovornost, to europsko prvenstvo obilježeno je s drugačijim bodovanjem, jer su suci po prvi put koristili posebne uređaje koji su proizašli iz naše države.

Povijest HKS-a – pregled natjecanja:

- 1) Europska prvenstva: 1974. seniorsko prvenstvo
1979. seniorsko prvenstvo
2008. seniorsko prvenstvo
2013. seniorsko prvenstvo
- 2) Svjetska prvenstva: 1998. juniorsko prvenstvo
1999. juniorski Grand Prix
2003. juniorski Grand Prix
2004. seniorsko prvenstvo u sinkroniziranom klizanju
2005. juniorski Grand Prix
2007. juniorski Grand Prix
2009. prvenstvo u sinkroniziranom klizanju
2010. juniorski Grand Prix
2012. juniorski Grand Prix
2014. juniorski Grand Prix
2015. juniorski Grand Prix
2015. juniorsko prvenstvo u sinkroniziranom klizanju
2018. juniorsko prvenstvo u sinkroniziranom klizanju
2019. juniorsko prvenstvo

7.1. Manifestacije Hrvatskog klizačkog saveza

U kalendarima ISU-a, Hrvatski klizački savez broji među rijetkima koji ima četiri međunaordna natjecanja. Prema važnosti slijede: Zlatna pirueta Zagreba – seniorsko natjecanje;

Zlatni medvjed – kadetsko-juniorsko natjecanje; Mladost trofej – isto kao i Zlatni medvjed; i naposljetku Trofej Zagrebačkih pahuljica – sinkronizirano klizanje.

7.2. Zlatna pirueta Zagreba

Jedna od najstarijih klizačkih smotri je Zlatna pirueta, kako u Hrvatskoj i Europi, tako i u svijetu. Ante Škrtić, Klara Dušanović, Vladimir Amšel, Božidar Čubriković, Zlatko Gros i Radovan Lipovšćak osnivači su Zlatne piruete Zagreb. Višegodišnji predsjednik, koji je također radio u Organizacijskom odboru bio je Marijan Mumelaš. Prvo natjecanje zapravo je bio prijateljski susret grada Zagreba i grada Sofije, te 1972. godine natjecanje mijenja ime u Zlatna pirueta Zagreba. Natjecanje je anualno, tj. provodi se iz godine u godinu. Od 2014/2015. godine Zlatna pirueta Zagreb upisana je u kalendaru “ISU Challenger Series”¹⁶. Natjecanja se provode u seniorskoj konkurenciji u četiri discipline i to: pojedinačno muškarci i žene, sportski parovi te plesni parovi.

Klizači iz Sjeverne i Južne Amerike, Azije, Afrike, Europe i Australije do sada su predstavljali svoje zemlje na Zlatnoj pirueti Zagreba. Sjeverna Amerika statistički bilježi najviše odličja. Puno je poznatih imena iz raznih dijelova svijeta koji su prisustvovali našoj pirueti i čast nam je bila gledati ih.

Klizalište Šalata mjesto je gdje se odvijao prijateljski susret grada Zagreba i grada Sofije u razdoblju od 8. do 10. prosinca 1967. godine. U samom početku, kada je sudjelovalo šest država, broj je narastao na impresivnih dvadeset i šest država, tek netom nakon Olimpijskih igara održanih u Sarajevu. U prvom natjecanju klizači su svoje vještine pokazivali u kategorijama sportskih parova, klizača te klizačica, dok je kategorija plesnih parova uvedena tek 1981. godine., a poslije toga i ekipno natjecanje. Zlatna pirueta u kalendar ISU-a uvrštena je 1972. godine. 1968. godine gusta magla spriječila je nastavak natjecanja, dok je 1969. ostala zabilježena po neumjerenom snijegu kojeg su osim redovnih čistača, čistili i treneri suci i drugo osoblje. Klizalište u Domu sportova prvo je natkriveno klizašte koje je grad Zagreb dobio i to 1972. godine. Nažalost Zlatna pirueta jedino nije bila održana 1991. godine zbog početka Domovinskog rata te 2020. Godine zbog pandemije Covid-19. Dr. Sanda Dubravčić¹⁷ prva je

---

¹⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/ISU_Challenger_Series, pristupljeno: 20. prosinca 2020.

¹⁷ Sanda Dubravčić-Šimunjak (Zagreb, 24. kolovoza 1964.), hrvatska klizačica i ugledna liječnica. Prva hrvatska predstavica u klizanju (umjetničkom ili brzom) koja je nastupila na Olimpijskim igrama. Jedina natjecateljica u umjetničkom klizanju iz Hrvatske koji ima plasmane u prvih 10 na OI, SP i EP-u. Sanda Dubravčić je na međunarodnim natjecanjima svojedobno nastupala za Jugoslaviju. Kao članica Klizačko-koturaljkaškog kluba »Medveščak« osvojila je srebrno odličje na Europskom prvenstvu u umjetničkom klizanju 1981. Nastupala je

dama Zlatne piruete. U svojoj kolekciji posjeduje osam medalja od kojih pet zlatnih, jednu srebrnu i dvije brončane. Idora Hegel¹⁸ otvara nam nova vrata kao i osvojeno 3. mjesto 2003. godine, a već iduće godine postaje zlatna.

---

na Zimskim olimpijskim igrama 1980. u Lake Placidu, gdje je osvojila 11. mjesto, i na Zimskim olimpijskim igrama 1984. u Sarajevu, gdje je osvojila 10. mjesto. Danas je uspješna liječnica, članica je Medicinske komisije Međunarodne klizačke organizacije za Hrvatsku, a često je angažirana i kao sutkinja na međunarodnim klizačkim natjecanjima. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Sanda_Dubrav%C4%8Di%C4%87, pristupljeno: 22. prosinca 2020.

¹⁸ Šesterostruka je seniorska prvakinja Hrvatske, kao i juniorska te kadetska. Prva je naša klizačica, koja je izvela trostruki Lutz, a zatim i trostruku 3+3 kombinaciju te na SP u Moskvi 2005. godine i 3+2+2. (13. mjesto i plasman na Olimpijske igre u Torino 2006.). u Torinu na EP-u probila se među deset najboljih (9. mjesto). U svojoj najboljoj sezoni prije toga bila je na dva seniorska Grand Prixa u Americi (9. mjesto) i u Japanu (10. mjesto), gdje se dolazi samo s pozivnicom i tako probila led kao prva predstavnic Hrvatske kojoj je to dosad uspjelo! Na Olimpijskim igrama 2002. u Americi i 2006. u Italiji bila je 19. u velikom finalu. Dostupno na: <https://www.croskate.hr/hr/ona/povijest/>, pristupljeno: 22. prosinca 2020.

8. OTKAZIVANJE KLIZAČKIH NATJECANJA

Prije godinu dana cijeli svijet zatresla je bolest zvana COVID-19. Zbog nje promijenili su se načini življenja i ponašanja u društvu. Kako smo mi, tako su i sportaši kao i sportske organizacije morali promijeniti i otkazati puno natjecanja zacrtanih za 2020. i 2021. godinu.

52. Zlatna pirueta Zagreba održana 4. – 7. prosinca 2019. kao i Europsko prvenstvo u umjetničkom klizanju od 20. do 26. siječnja 2020. godine održano u Gracu, među zadnjim su manifestacijama koje su održane prije nego je došlo do odgode svih domaćih natjecanja u klizanju te su odgođena i međunarodna natjecanja.

Hrvatska je ove godine trebala biti domćin Europskog prvenstva u umjetničkom klizanju, ali zbog pandemije je to nažalost otkazano. Svjetsko prvenstvo također “visi” u zraku jer se još vode debate oko njegovog održavanja.

Upitnik¹⁹, u kojem je suglasnost o putovanju i nastupanju u druge države, poslan je od strane ISU-a svim savezima, te će se na temelju toga donijeti i finalna odluka.

---

¹⁹ Dostupno na: <https://hoo.hr/hr/eu-sport/6171-kinezioloski-fakultet-poziva>, pristupljeno 28. prosinca 2020.

9. LOGISTIKA VELIKIH MANIFESTACIJA – OPĆENITO

9.1. Logistički plan manifestacije

Opseg i detaljnost logističkog plana ovisi o veličini manifestacije. U slučaju da se radi o velikoj manifestaciji logistički plan bi trebao uključivati:

- generalnu listu kontakata,
- mapu mjesta održavanja manifestacije,
- rasporede, uključujući vremenske okvire,
- plan za hitne slučajeve,
- detalje o proizvođačima, uključujući sva vremenska ograničenja,
- kontakte svih na mjestu i u vremenu održavanja,
- liste za evaluaciju.

Postoji mogućnost sastavljanja priručnika manifestacije, no trebalo bi se pripaziti da se ne dogodi slučaj prevelikog planiranja. Konačno, logistika manifestacija je zapravo nevidljiva za posjetitelja tj. on je vidi tek kada je traži ili kada se pojavi neki problem.

9.2. Tehnike upravljanja logistikom

Alati koji se koriste u logistici su rasporedi i mapiranja. Menadžer logistike manifestacije je dobavljač, pregovarač, upravitelj opremom i održavanjem, menadžer osoblja, izrađivač mapa, projektni menadžer, organizator manifestacije itd. Stoga, da bi uspješno radio, te i sama manifestacija bila uspješna, nužno je da često i usko komunicira s ostalim voditeljima unutar manifestacije (event menadžerom, umjetničkim direktorom, menadžerom marketinga i promocije, financijskim menadžerom, staging managerom, koordinatorom volontera i dr.).

9.3. Ključna područja logistike manifestacija

1. Dostava – tri podijele:

- dostava kupaca: podrazumijeva publiku, natjecatelje, sponzore,
- dostava "proizvoda" manifestacije: osim same manifestacije obuhvaća niz proizvoda i usluga (prijevoz, smještaj, potrebe izvođača npr. zbog kulturalnih razlika),
- dostava opreme u prostore održavanja manifestacije: podrazumijeva npr. skladištenje potrošne robe (osobito hrane i pića) te opreme za njeno održavanje, sigurnost i sl.

2. Prijevoz - obuhvaća dvije varijante. Prva je u slučaju kada većina posjetitelja dolazi u isto

vrijeme, pred početak manifestacije, a druga da je vrijeme dolaska i odlaska posjetitelja distribuirano kroz duži vremenski period.

3. Povezivanje - jedna od ključnih funkcija logistike koja upućuje na važnost njene povezanosti s ostalim područjima upravljanja manifestacijom,

4. Kontrola protoka - podrazumijeva protok publike, umjetnika, izvođača za vrijeme održavanja manifestacije, protok materijala, opreme i sl.

5. Informacijske mreže - efikasan protok informacija, njihov prijem, osobito za vrijeme, te nakon održavanja manifestacije i to među osobljem, što je ekstremno bitno. Kako bi se to omogućilo preporuča se izraditi lista svih osoba koje rade na manifestaciji, njihovih zaduženja i kontakata kao i lokacije na kojoj će se pojedinci nalaziti za vrijeme održavanja manifestacije. Moguće opcije su: radio veza, mobilni telefoni, vizualno označavanje, megafon, zastavice, vizualne i zvučne oznake, televizije i web kamere internog karaktera, Fm kratkog dometa i sl.

U svrhu efikasnog upravljanja prostorom i olakšavanja izrade ostalih logističkih planova izrađuje se logistički plan lokacija održavanja koji uključuje raspored prostora održavanja. Plan čišćenja i odstranjivanja otpada uključuje održavanje prostora, higijenskih čvorova, prikupljanje i odstranjivanje krutog otpada, broj kanti i kontejnera za smeće, čistača, vrijeme kupljenje i odlaganja. Infrastruktura hrane i pića pri priredbama uglavnom se odnosi na pohranjivanje i isporuku, a posebice treba imati na umu poštivanje standarda rukovanja hranom i pićem (HACCP²⁰). Prostor u kojem se ugošćuju izvođači i osoblje tzv. "green room"- prilika je i mjesto za razmjenu informacija osoblju manifestacije. Ugošćavanje sponzora i VIP gostiju obično zahtijeva posebna plan, a njihovi zahtjevi također mogu staviti dodatne zahtjeve na logistiku npr. dodatne mjere zaštite.

Pokrivenost priredbe novinama nosi značajne implikacije na infrastrukturu priredbe, ali zbog važnosti koju mediji imaju ponekada logistika medija dobije prednost pred svim ostalim aspektima manifestacije.

Regulative za hitne slučajeve uključuju organiziranje djelatnika kompetentnih pri pružanju prve pomoći i opreme, njihovih lokacija kao i sastavljanje plana za slučaj nepogode.

---

²⁰ Engleska kratica za Hazard Analysis and Critical Control Point. Možemo ga definirati kao proces analize opasnosti i kritičnih kontrolnih točaka koji obuhvaća cijeli niz preventivnih postupaka s krajnim ciljem – osiguravanje zdravstveno ispravne hrane. Baziran je na znanstvenim činjenicama. Najjednostavnije se može reći da je HACCP zapravo sustav samokontrole, ali i sustav kvalitete kojim osiguravamo neškodljivost hrane. Od 01.01.2009. prema Zakonu o hrani (NN 46/07) "Subjektu u poslovanju s hranom moraju uspostaviti i provoditi redovite kontrole higijenskih uvjeta u svim fazama proizvodnje, prerade i distribucije hrane, osim na razini primarne proizvodnje i pripadajućih djelatnosti, u svakom objektu pod njihovom kontrolom, provedbom preventivnog postupka samokontrole, razvijenog u skladu s načelima HACCP-a". To u prijevodu znači da je uvođenje HACCP sustava obveza svih koji rade s hranom. Dostupno na: <https://www.zzzjzdnz.hr/hr/usluge/haccp>, pristupljeno 11. siječnja 2021.

Lokacija točaka prve pomoći mora biti označena na mapi manifestacije te se, osobito kod velikih manifestacija, trase za hitne intervencije moraju držati slobodnima. Svakako je potrebno izraditi plan evakuacije.

Zatvaranje manifestacije je faza u kojoj završava manifestacija, ali ne i posao oko nje. Obično je vrijeme i trud potreban za zatvaranje manifestacije razmjerni veličini i jedinstvenosti priredbe. Najizazovnija zatvaranja su kod balskih, velikih, inauguracijskih i više-prostornih manifestacija. Za zatvaranje je korisno koristiti tehnike projektnog menadžmenta (lista zaduženja i odgovornosti, raspored i sl.) ili tzv. "idiot check", liste za provjeru aktivnosti koje treba obaviti. Zatvaranje je ujedno i dobra priprema za sljedeću manifestaciju. U vrijeme zatvaranja ne smije se zaboraviti na sigurnost – to je vrijeme klime koje pogoduje krađama! Kontrola i evaluacija logistike manifestacije se vrši identifikacijom ključnih događaja (milestones, engl.), te korištenjem Ganttovog dijagrama²¹.

Zatvaranje u uredu organizatora priredbe teče još nekoliko tjedana (zatvaranje sporazuma, plaćanje, prikupljanje sve dokumentacije, izvoda iz medija i izvještaja o incidentima i dr.) Osim toga, za organizatora manifestacije ona nije završena dok nije izvršena procjena upravljanja njome. Logistički plan jedan je od planova unutar projekta manifestacije te se i on ocjenjuje. Izrada izvještaja, usporedba s planom, uočavanje problema/propusta, prijedlozi za poboljšanja pogodan alat su checkliste.

---

²¹ Gantogram (još i Ganttov dijagram, Ganttov grafikon i Metoda grafičkog prikazivanja informacija) tip je stupčanog grafikona koji se koristi za grafički prikaz rasporeda projekta. Gantogrami ilustriraju početni i krajnji datum nekih nepromjenjivih i sažetih elemenata projekta. Nepromjenjivi ili terminalni elementi kao i sažeti elementi obuhvaćaju podjelu radne strukture. Prvi korak u izradi grafikona je planiranje aktivnosti kao i kod CPM i PERT dijagrama. Za svaku aktivnost koja se mora obaviti potrebno je postaviti *vrijeme iniciranja, procjenu trajanja*, i da li aktivnost može biti obavljena paralelno s jednom drugom ili u slijedu s drugim aktivnostima. Tako dobivenu tablicu se može transformirati u dijagram sa stupcima. Nakon što se uspostavi nekakav osnovan dijagram, razvija ga se tako da se sve aktivnosti postavljaju u redoslijed obavljanja. Simultano, dakle paralelno jedna s drugom ili u slijedu, jedna nakon druge. Tako dobivamo krajnje vrijeme trajanje cijelog projekta, grafički. Dobivamo kritični put aktivnosti; naravno, da bi bile sve obavljene, one nemaju vremenske rezerve i moraju biti obavljeno sekvencijalno da bi krajnje vrijeme ostalo nepromijenjeno. Danas postoje brojni informatički programi i alati koji olakšavaju izradu gantograma kao MinuteMan, Microsoft Project, Smart Draw, Microsoft Excel i drugi. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Ganttov_dijagram, pristupljeno 11. siječnja 2021.

10. PRVENSTVO U UMJETNIČKOM KLIZANJU - ORGANIZACIJSKI PREGLED

10.1. Sudionici prvenstva u umjetničkom klizanju

U prosjeku se na klizačkom prvenstvu predviđa nastup 50-tak reprezentacija iz cijeloga svijeta. Svaku reprezentaciju čine natjecatelji, treneri i dužnosnici što bi prema dosadašnjim iskustvima bilo ukupno oko 600 osoba. Dodamo li još i određeni broj osoba u pratnji koji dolaze sa reprezentacijama te dužnosnike međunarodnih federacija kao i goste, broj se penje na oko 850 osoba. Također je značajno napomenuti i dolazak navijača iz zemalja učesnica kojih očekujemo oko 3000, što svakako osjetno povećava pansionsku i izvanpansionsku potrošnju u Gradu Zagrebu budući da su naši posjetitelji poznati kao gosti veće platežne moći.

10.2. Uvjeti održavanja prvenstva u umjetničkom klizanju

Prema Pravilniku i Propozicijama međunarodne klizačke federacije, troškove boravka na prvenstvima (natjecatelja, trenera i rukovodstva) snose same reprezentacije koje sudjeluju na natjecanju dok troškove dnevnica i puta službenih predstavnika Međunarodne klizačke federacije i sudaca snose Međunarodna klizačka federacija ISU i domaćin organizacije prvenstva.

Materijalne uvjete neophodne za organizaciju ISU prvenstva u umjetničkom klizanju koje treba osigurati domaćin su:

- smještaj i prehrana za sve sudionike natjecanja,
- transport (sa i na aerodrom, od hotela do mjesta treninga i natjecanja i natrag),
- elektronsku obradu rezultata i ostalih podataka te informatičku podršku,
- kvalitetnu zdravstvenu zaštitu svih sudionika natjecanja,
- promidžbu prvenstva.

10.3. Sportski objekti i oprema

Osnovni uvjeti za dobivanje najznačajnijih međunarodnih sportskih natjecanja su funkcionalni sportski objekti i njihova opremljenost. Adekvatni sportski objekti veoma su bitni za realiziranje sportskog eventa.

10.4. Smještaj i prehrana sudionika

Smještaj je predviđen u 5 hotela u Gradu Zagrebu. To su:

1. Panorama Zagreb Hotel **** - informacije dostupne na: www.panorama-zagreb.com
2. Hotel International **** - informacije dostupne na: www.hotel-international.hr
3. Hotel Westin Zagreb ***** - informacije dostupne na: www.westinzagreb.com
4. Palace Hotel Zagreb **** - informacije dostupne na: <http://palace.hr>
5. Hotel Jadran *** - informacije dostupne na: www.hotel-jadran.com.hr

U sklopu hotela također je poželjno da postoje prostorije kao npr. Informacijski pult Ured organizacijskog odbora Skladište organizacijskog odbora Restoran (150-200 osoba) Prostorija za sastanak vođa puta (80 osoba) Prostorija za sastanke vrhovnih sudaca (15 osoba) Prostorija za otvaranje (500 osoba), prostor za akreditacij, par ureda za sastanke, rekreacijski centar, salon za druženje, ISU ured, restoran za svečanu večeru (600 osoba) i slično.

10.5. Okvirni program natjecanja u umjetničkom klizanju

Ponedjeljak, 25. siječnja 2021.

6:00 – 23:00 sata - neslužbeni treninzi

10:00 sati - sastanak s voditeljima ekipa

15:00 sati - sastanak sudačkog panela za kategoriju - muški

18:30 sati - sastanak sudačkog panela za kategoriju – sportski parovi

Utorak, 26. siječnja 2021.

6:00 – 23:00 sata - neslužbeni treninzi

8:00 sati - sastanak vrhovnih sudaca i tehničkih kontrolora

9:00 sati - uvodni sastanak sudaca u kategoriji – sportski parovi

11:00 sati - sastanak sudačkog panela za kategoriju – plesni parovi

13:00 sati - uvodni sastanak sudaca u kategoriji – muški

15:00 sati - sastanak sudačkog panela za kategoriju – žene

20:30 sati - sudačka večera

Srijeda, 27. siječnja 2021.

9:00 sati - uvodni sastanak sudaca u kategoriji – žene

11:00 sati - natjecanje – sportski parovi – kratki program

14:45 sati - svečano otvaranje

15:35 sati - natjecanje – muški – kratki program

Četvrtak, 28. siječnja 2021.

9:00 sati - uvodni sastanak sudaca u kategoriji – plesni parovi

11:30 sati - natjecanje – sportski parovi – slobodni sastav

15:35 sati - natjecanje – žene – kratki program

Petak, 29. siječnja 2021.

7:30 sati - sastanak tehničkog panela u kategoriji – sportski parovi

9:00 sati - završni sastanak sudačkog panela u kategoriji – sportski parovi

11:30 sati - natjecanje – plesni parovi – zadani ples

17:00 sati - natjecanje – muški – slobodni sastav

Subota, 30. siječnja 2021.

7:00 sati - sastanak tehničkog panela u kategoriji – muški

8:00 sati - završni sastanak sudačkog panela u kategoriji – muški

12:30 sati - natjecanje – plesni parovi – slobodni ples

17:15 sati - sastanak tehničkog panela u kategoriji – plesni parovi

17:15 sati - natjecanje – žene – slobodni sastav

Nedjelja, 31. siječnja 2021.

8:00 sati - završni sastanak sudačkog panela u kategoriji – plesni parovi

8:00 sati - sastanak tehničkog panela u kategoriji – žene

10:00 sati - završni sastanak sudačkog panela u kategoriji – žene

15:00 sati - revija pobjednika

20:30 sati - svečana večera

10.6. Tehničke potrebe za organizaciju natjecanja

Ledena površina za natjecanja, kao i za treninge mora zadovoljavati slijedeće uvjete:

- veličina 30 x 60 metara.
- rasvjeta 3. stupnja (2000 luxa) za sve dane natjecanja i 2. stupnja za službene treninge.
- ograda klizališta ne smije imati plexi staklo.

Za cijelo vrijeme trajanja službenih treninga i natjecanja, na oba klizališta moraju biti prisutna kola hitne pomoći, 2 liječnika, 1 fizioterapeut, te anti-doping ekipa. Anti-doping testiranje se vrši odmah nakon završetka natjecanja, i to prva tri plasirana natjecatelja iz svake

kategorije, te još jedan iz svake odabran ždrijebom. Također, antidoping ekipa može vršiti testiranje u bilo koje drugo vrijeme, prema njihovom osobnom nahođenju.

10.7. Plan prihoda i rashoda (Tablica 2.)

PRIHODI

Svjetska klizačka federacija	5.800.000,00
Nagradni fond	1.800.000,00
Sponzori	238.000,00
Prodaja ulaznica	130.000,00
UKUPNO PRIHODI:	7.968.000,00

RASHODI

Hotelski smještaj	1.800.000,00
Najam objekata	1.200.000,00
Uređenje objekata i oprema	920.000,00
Računalna podrška i akreditacije	170.000,00
Design i tisak	280.000,00
Osiguranje	300.000,00
Anti-doping	50.000,00
Medicinska služba	300.000,00
Oglašavanje	350.000,00
Catering	215.000,00
Transport	220.000,00
Ured	130.000,00
Suci	180.000,00
Nagradni fond	1.500.000,00
Muzika	100.000,00
Porez	250.000,00
UKUPNO RASHODI:	7.965.000,00

RAZLIKA PRIHODI I RASHODI, UKUPNA DOBIT: 3.000,00kn

Tablica 2. Primjer preliminarnog proračuna prihoda i rashoda

11. ZAKLJUČAK

Sport možemo promatrati kao društveni fenomen, neraskidivo vezan uz društvene interakcije, sustav vrijednosti, ekonomski standard i sl. S druge strane, možemo ga promatrati i kao instrument putem kojeg utječemo na zdrav rast i razvoj djece i mladih, instrument koji zajedno sa sustavom obrazovanja, zdravstva i kulture čini općenitu strategiju društva u kojem živimo, a također promiče demokratski karakter društva jednakih mogućnosti s obzirom da je bavljenje sportom dostupno svim osobama bez obzira na dob, spol, društveni položaj, uvjerenje, invaliditet i dr. Sport možemo promatrati i s aspekta čovjekove potrebe za natjecanjem, kako s drugima, tako i samim sobom. Osvajanje medalja, medijski interes, sudjelovanje na velikim manifestacijama čini izuzetan motivacijski faktor. Može se reći kako je sport i svojevrsna preslika društva, pokazatelj ekonomske jačine neke sredine i njenog sustava vrijednosti.

Kroz dugu povijest zagrebačkog sporta prepoznata su brojna sportska imena te je osvojeno mnoštvo medalja, pa i na najvećim svjetskim manifestacijama, poput olimpijskih igara, svjetskih i europskih prvenstava. Zagreb je do sada ugostio četiri europska seniorska prvenstva u umjetničkom klizanju (1974., 1979., 2008. i 2013.), dva svjetska juniorska prvenstva u umjetničkom klizanju (1999. i 2019.), te po dva svjetska seniorska prvenstva (2004. i 2009.) te svjetska juniorska prvenstva u sinkroniziranom klizanju (2015. i 2018.), uz sve naprijed navedeno osnovano je i niz sportskih udruga, te je izgrađena adekvatna sportska infrastruktura.

Prateći međunarodne trendove, zagrebački se sport razvijao po broju sportova koji su se organizirali u sportske saveze i kao takvi udružili u Sportski savez Grada Zagreba koji je kroz svoja povjerenstva i stručnu službu nastojao biti u koraku s trendovima koji iziskuju kontinuirano unapređenje sporta, od standarda u građenju i opremanju sportskih objekata, primjeni suvremenijih materijala u izradi standardne opreme, usavršavanju trenera i drugih kadrova, te do pronalaženja sve inovativnijih modela financiranja sporta kao takvog i njegovih manifestacija.

Sportski događaji su jedna od najstarijih i najtrajnijih ljudskih aktivnosti s bogatom tradicijom, privlače puno posjetitelja i medijske pozornosti, a donose dobrobit domaćinima i sportskim organizacijama, te samim sudionicima. Vezano uz to, manifestacijski, sportski, turizam jedan od najatraktivnijih selektivnih oblika turizma, a svake godine raste broj ljudi koji sudjeluju kvalitetnoj pripremi i realizaciji različitih manifestacija.

Kako bi se velike sportske manifestacije mogle uspješno održati potrebno je zadovoljiti brojne uvjete kao što su: pronalaženje adekvatnog modela financiranja, donošenje logističkog plana manifestacije, upravljanje svim segmentima logistike, te na kraju provesti kontrolu i

evaluaciju logistike manifestacije na način da se izvrši usporedba realiziranog s planiranim. Da bi sama svrha manifestacije mogla biti ispunjena, mora postići određene učinke iz kojih se nadalje iščitava njezina učinkovitost ili neučinkovitost, odnosno daljnja korisnost provođenja. Pozitivni učinci za lokalnu zajednicu su: socijalno - kulturni, ekološki, politički te turističko - ekonomski. Neki od njih su: promocija turističke destinacije i povećani broj posjetitelja, nove poslovne prilike i stvaranje radnih pozicija, dijeljenje i razmjena iskustava, revitalizacija tradicije, izgradnja ponosa u lokalnoj sredini, porast ekološke svijesti među stanovništvom, poboljšanje transporta i komunikacija, urbana transformacija i rekonstrukcija infrastrukture, poboljšanje imidža mjesta, te društvena kohezija. Čitajući naprijed spomenuto, može se zaključiti da uspješno realizirana manifestacija veže za sebe brojne pozitivne učinke, a sve zahvaljujući izuzetnom trudu pojedinaca i nastojanjima da se velike manifestacije u umjetničkom klizanju održe.

12. POPIS LITERATURE

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

Hrvatska riječ (Atila Dundeški), Manifestacijski turizam, objavljeno: 22. svibanj 2019

Kundrat, V. i Kundrat, O. (1975). Osnovi klizanja na ledu, Beograd: Savez za fizičku kulturu Jugoslavije.

Pivčević, S., skripta, Upravljanje manifestacijama, Ekonomski fakultet Split, 2016/2017

Internetski izvori:

https://en.wikipedia.org/wiki/International_Skating_Union

https://hr.wikipedia.org/wiki/Olimpijske_igre#Starovjekovne_Olimpijske_igre

<https://bs.wikipedia.org/wiki/Olimpijada>

<https://mint.gov.hr/istaknute-teme-sport/nacionalni-program-sporta-2019-2026-21681/nacionalni-program-sporta-2019-2026/21701>

http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Financiranje_sporta_u_RH.pdf

<http://www.zgsport.hr/>

<https://www.zagreb.hr/proracun/113894>

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Brand>

<https://www.experta.hr/jednogodisnja-usavrsavanja/event-menadzer/>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Milka_Babovi%C4%87

https://hr.wikipedia.org/wiki/Me%C4%91unarodni_olimpijski_odbor

https://en.wikipedia.org/wiki/European_Criterium

https://en.wikipedia.org/wiki/ISU_Challenger_Series

https://hr.wikipedia.org/wiki/Sanda_Dubrav%C4%8Di%C4%87

<https://www.croskate.hr/hr/o-nama/povijest/>

<https://balkantv.rs/evropsko-prvenstvo-u-klizanju-u-stali-u-gracu-austrija/>

https://hr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCddeutsche_Zeitung

<https://hoo.hr/hr/eu-sport/6171-kinezioloski-fakultet-poziva>

<https://www.zzjzdnz.hr/hr/usluge/haccp>,

https://hr.wikipedia.org/wiki/Ganttov_dijagram